

The International-to-Come: A New Formulation of Resistance in International Relations

Somayeh Khodakhah Azar*

PhD., Department of International Relations, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Seyed Masoud Mousavi Shafaei

Associate Professor, Department of International Relations, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Abstract

The world is undergoing rapid and profound changes. These transformations have occurred and emerged in various aspects and levels. In the post-Cold War era and the beginning of the 21st century, Greater opportunities have emerged for the resistance movements in shaping events and activism for non-state actors in international relations. So, the need for the production of literature and the authoring of new works on these topics has been felt more than ever before. However, there is still a noticeable gap in most scientific and academic writings about subjects like "resistance" in its contemporary dimensions. In this regard, this research aims to show whether it is possible to present a novel framework of resistance in international relations in the context of history of the present of international relations? What are the characteristics of this framework of resistance, and what will they be? The argument of this research is that in the present and the future that is unfolding, resistance in the form of a collective and international linkage, with the possibility of being in common without being common is facilitated among its actors; a form of "the International-to-come". In this regard, the concept of collective agency is considered, which does not imply uniformity or homogenization, but rather a shared purpose without erasing the distinct characteristics of different groups and individuals. This research, based on the approach of Jacques Derrida, examines and analyzes resistance in international relations. The method employed in this study is a qualitative case study. In this regard, the "People's Climate Movement" will be investigated.

Based on the proposed content, this research is a modest attempt to examine resistance in the contemporary era. It aims to strengthen dialogues and, consequently, foster interdisciplinary discussions about the theoretical, inclusive, and international dimensions of this concept. Given that orthodox perspectives and narrow views in mainstream international relations hinder

***Corresponding Author:** S.khodakhah@gmail.com

How to Cite: Khodakhah Azar, S.; Mousavi Shafaei, S. M. (2024). The International-to-Come: A New Formulation of Resistance in International Relations. *Research on Global Relations*, 1(2), 81-120. Doi: 10.22054/jrgr.2024.76868.1062.

such reflections, this research seeks to take a different path and analyze the issue through an interdisciplinary approach. Therefore, it delves into the examination and analysis of resistance in international relations, drawing upon the approach of Jacques Derrida.

This research delves into the important aspects of Derrida's views that are relevant to the present study. *Specters of Marx* is a 1993 book by Jacques Derrida. According to Derrida, the spirit of Marx holds even greater relevance in the aftermath of the fall of the Berlin Wall in 1989 and the decline of communism. With the demise of communism, the specter of communism begins to reappear on Earth. Derrida seeks to inherit from Marx, not communism itself, but rather the philosophy of responsibility and Marx's spirit of radical critique. In his work, Derrida identifies ten plagues of the global system and presents an account of the emergence of a new form of activism called the "New International". This research emphasizes two concepts in Derrida's approach to analyzing resistance in international relations: the "New International" and "Spectrality".

International activism, as a specter-like action, is constantly evolving and changing. Therefore, it represents a collective framework that does not lead to uniformity or homogenization, but rather signifies a shared action based on the diverse characteristics of groups and individuals. International activism forms a bond of kinship, shared suffering, and hope. Specters of "the International-to-come" do not allow us to forget that any imposed unity carries within it a multiplicity. Essentially, anything left out of the defining process returns as a spectral presence in a different form. Therefore, "the International-to-come" lacks a coherent center and a regulated periphery. It is a collection of diverse and uncoordinated struggles and organizations that prioritize points of connection with common objectives. They are of the nature of *Communitas* (being in common without being common). In accordance with Derrida's interpretation, "the International-to-come" must leave an empty space for unknown and anonymous activism. This act of leaving an empty space signifies a form of indeterminacy and anonymity that implies hospitality for what is yet to come in the future.

In a specific case study within the research, the "People's Climate Movement" was examined. The People's Climate Movement was a global climate movement that took place in over 400 cities worldwide in 2014 and has continued to evolve. It is important to note that this uprising is not the ultimate representation and embodiment of resistance in the form of "International-to-come". Rather, it serves as an example that, if we want to see how "the International-to-come" can manifest in the real world, this movement demonstrates a part of its shaping and formulation. Within the research's topic and theoretical framework, the People's Climate Movement can be understood as a metaphorical call to accept the responsibility of

ancestral heritage by the survivors and strive for reform through reliance on the revelations of the specter of resistance. The "people," as the primary center of the climate movement, play a crucial role in protests, global demonstrations, whistleblowing, coordination among various institutions, and exerting pressure on governments and international organizations for collaboration, it is evident in the example of the climate movement's key role in the United Nations Climate Conference in 2014. This ultimately led to the Paris Agreement on climate change. On the other hand, the People's Climate Movement fulfills the role of the promised activism of past generations. This movement represents a resistance born out of the present, and it is not waiting for the appearance of a promised messiah. Furthermore, it does not hesitate to seize any opportunity for activism, ranging from large-scale gatherings to unconventional and occasionally controversial actions, such as spraying paint on valuable artworks and buildings, and other similar acts. These instances allude to the hidden capacities of the movement in the realm of resistance, which may exist like a specter in our world, seeking an opportunity to emerge based on the exigencies of time and place. Furthermore, the movement has charted a long-term trajectory, namely the fight against climate change, but it restricts the short-term actions of leadership.

Ultimately, the activists of "the International-to-come" do not seek to seize power or dominate the future and the prevailing discourse in international relations. Instead, they demand recognition of their concerns and anxieties.

Keywords: Resistance, International Relations, The International-To-Come, People's Climate Movement.

بین‌الملل در راه؛ صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل (مطالعه موردی جنبش اقلیم مردم)

دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

سمیه خداخواه آذر *

دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

سید مسعود موسوی شفا

چکیده

جهان با شتاب بسیاری در حال تحول و دگرگونی است. این تغییرات در سطوح و وجوه مختلف بروز و ظهور یافته است. در پسا جنگ سرد و آغاز قرن بیست و یکم، امکان بیشتری برای نقش‌آفرینی جریان‌های مقاومت و کنشگری برای کنشگران غیردولتی روابط بین‌الملل ایجاد شده است. بنابراین، نیاز به تولید ادبیات و تألیف آثار جدید پیرامون این محورها بیش‌ازپیش احساس شده است؛ اما همچنان در بیشتر تألیفات علمی و دانشگاهی خلأ محسوسی در ارتباط با موضوعاتی چون «مقاومت» در ابعاد نوینش مشاهده می‌شود. در این راستا، این پژوهش بر آن است تا نشان دهد که آیا می‌توان در تاریخ اکنون روابط بین‌الملل، صورت‌بندی نوینی از مقاومت در روابط بین‌الملل ارائه کرد؟ این صورت‌بندی از مقاومت، دارای چه ویژگی‌هایی است و خواهد بود؟ استدلال پژوهش بر این است که در اکنون و آینده‌ای که در راه است، مقاومت در قالب پیوندی جمعی و بین‌المللی با امکان نوعی در اشتراک بودن بدون مشترک بودن میان کنشگران آن فراهم می‌شود؛ نوعی «بین‌الملل در راه». در این راستا، سامان جمعی مدنظر است که به معنای «یک‌شکل شدن» یا «همگون شدن» نیست، بلکه به معنای هدف و عمل مشترک است، بدون حذف خصوصیات متفاوت گروه‌ها و افراد. این پژوهش با توجه به رهیافت ژاک دریدا به بررسی و تحلیل مقاومت در روابط بین‌الملل می‌پردازد. روش مورد استفاده در این پژوهش، مطالعه موردی کیفی است. در این راستا، «جنبش اقلیم مردم» بررسی خواهد شد.

واژگان کلیدی: مقاومت، بین‌الملل در راه، ژاک دریدا، جنبش اقلیم مردم.

مقدمه

در دهه‌ها و سال‌های اخیر، جهان با شتاب بسیاری در حال تحول و دگرگونی است. این تغییرات در سطوح و وجوه مختلف بروز و ظهور یافته است. امروزه، هر مسئله عمده سیاسی-اجتماعی به سرعت در مقیاس جهانی نمود و اهمیت می‌یابد. اجتماعات دانشگاهی با اشکال جدیدی از تغییر و تحولات و الگوهای نوینی از رخدادها و رویدادها در جهان واقع مواجه شده‌اند که در قالب رویکردهای کلاسیک و مدرن دانش، پاسخی درخور توجهی نمی‌توان به آن‌ها داد. روابط بین‌الملل نیز از این قاعده مستثنا نیست. با توجه به اینکه در طول جنگ سرد، روابط دو ابرقدرت موضوع اصلی و مورد علاقه رشته روابط بین‌الملل بود، پایان این دوران از یک سو، باعث تضعیف و نارسایی رویکردهای غالب و جریان اصلی رشته شد و از دیگر سو، انبوهی از موضوعات و ایده‌های نو به عنوان موضوع پژوهش در روابط بین‌الملل مطرح شدند که بیش از آن، امکان بروز نداشتند. از جمله این موضوعات می‌توان به زنان، اقلیت‌های نژادی، مهاجران، محیط زیست، قاچاقچیان، کارگران، جنبش‌های اجتماعی و حتی مردم عادی اشاره کرد. در همین راستا، از دهه ۱۹۹۰، این موارد نه تنها منجر به بازتعریف مرزهای روابط بین‌الملل شده‌اند، بلکه مفاهیم و روش‌هایی را معرفی کردند که پیش از این با روابط بین‌الملل پیوندی نداشت. بنابراین کنشگران نوظهور، امروزه دارای قدرت تأثیرگذاری هستند اما عمدتاً در رویکردهای جریان اصلی روابط بین‌الملل^۱ نادیده گرفته می‌شوند.

1. The mainstream in international relations.

* صورت‌بندی جریان غالب در روابط بین‌الملل تا حدودی دشوار و چه بسا بحث‌برانگیز است و پیرامون آن اختلاف‌نظرهایی مطرح است؛ اما اجزای اصلی این جریان عبارت است از واقع‌گرایی، نواقع‌گرایی، لیبرالیسم، نهادگرایی لیبرال، نظریه وابستگی متقابل، نئولیبرالیسم و سایر نظریاتی که نزدیک به این رویکردها هستند (بنگرید به Waever, 1996; Baldwin, 2014 & Baylis et al., 2020). نواقع‌گرایی و نئولیبرالیسم که از این نظریه‌های اصلی روابط بین‌الملل برخاسته‌اند، اگرچه در برخی موضوعات، تفاوت‌هایی آشکار میان آن‌ها وجود دارد، اما ادوار پی‌درپی به اصطلاح «بحث بین پارادایمی» باعث شده این دو دیدگاه چنان به هم نزدیک شوند که امروزه تعیین جایگاه نواقع‌گرایان و نئولیبرال‌های برجسته اغلب دشوار است (Waever, 1996). این وضعیت به صورت‌بندی یک «ترکیب

در پسا جنگ سرد و آغاز قرن بیست و یکم، امکان بیشتری برای نقش آفرینی جریان‌های مقاومت و کنشگری برای سایر کنشگران روابط بین‌الملل ایجاد شده است. در این راستا، تحولاتی در سراسر جهان به شکل مقاومت پیرامون موضوعات گوناگون برپا شده و در حال شکل‌گیری است؛ از جدایی و نفوذپذیری متقابل قومیت‌ها، اقلیت‌ها و حقوق طبیعی آن‌ها گرفته تا جنبش‌های زنان و مبارزات ضدنژادی، از مردمان آواره، تغییرات اقلیمی، جنبش جلیقه زردها تا جنگ غزه و حرکت مهاجران بدون مدرک در سطح جهان. به عبارت دیگر، انواع گوناگون از این تحرکات اجتماعی و سیاسی در جریان است، برخی از آن‌ها مسالمت‌آمیزند و برخی نیز خشونت‌آمیز و رادیکال هستند. آن‌ها، گروه‌های اجتماعی خاص یا کل جمعیت را بسیج می‌کنند و محرک آن‌ها هر چیزی می‌تواند باشد؛ از تصمیمات کارگزاران، نزاع‌ها و اختلافات انتخاباتی گرفته تا اقدامات نیروهای پلیس یا اشغالگری‌ها یا حتی ماجرهای ساده در زندگی مردم. آن‌ها به سرعت رنگ و بویی مبارزه‌جویانه می‌گیرند یا در سایه اعتراضات رسمی‌تر گسترش می‌یابند. همچنین، آن‌ها به شکلی کور، یا مترقی یا ارتجاعی‌اند. آنچه در تمامی آن‌ها مشترک است، برانگیخته شدن توده‌های مردم حول این مسئله است که وضع موجود را دیگر نمی‌توان پذیرفت. این موارد، بخشی از وقایع جاری در روابط بین‌الملل هستند که در قالب «مقاومت» سر برآورده‌اند و به اشکال گوناگون، خود را بروز می‌دهند. بنابراین، نیاز به تولید ادبیات و تألیف آثار جدید پیرامون این محورها بیش‌ازپیش احساس شده است؛ اما همچنان در بیشتر تألیفات علمی و دانشگاهی در روابط بین‌الملل، خلأ محسوسی در ارتباط با موضوعاتی چون «مقاومت» در ابعاد نوینش مشاهده می‌شود.

با توجه به مطالب طرح‌شده، این پژوهش تلاشی است کوچک با هدف بررسی مقاومت در عصر جدید و برای تقویت گفتگوها و به تبع آن، گفتگوهای بین‌رشته‌ای در مورد ابعاد نظری، انضمامی و بین‌المللی این مفهوم. از آنجاکه مجموعه ارتدکس و نگاه‌های مضیق

جریان اصلی روابط بین‌الملل، مجال چنین تأملی را نمی‌دهند، این پژوهش بر آن است تا راه متفاوتی پیش گیرد و با رهیافت متفاوت و بین‌رشته‌ای، مسئله را به مذاقه تحلیل گذارد. بدین جهت، با توجه به رهیافت *ژاک دریدا* به بررسی و تحلیل مقاومت در روابط بین‌الملل پرداخته می‌شود. در این راستا، این پژوهش بر آن است تا نشان دهد که آیا می‌توان در تاریخ اکنون روابط بین‌الملل، صورت‌بندی نوینی از مقاومت در روابط بین‌الملل ارائه کرد؟ این صورت‌بندی از مقاومت، دارای چه ویژگی‌هایی است و خواهد بود؟ استدلال پژوهش بر این است که در اکنون و آینده‌ای که در راه است، مقاومت در قالب پیوندی جمعی و بین‌المللی با امکان نوعی در اشتراک بودن بدون مشترک بودن میان کنشگران آن فراهم می‌شود؛ نوعی «بین‌الملل در راه». روش استفاده شده در این پژوهش، مطالعه موردی است. در این راستا، «جنبش اقلیم مردم» به صورت موردی بررسی خواهد شد. بنابراین در ادامه ۱. به صورت مختصر به پیشینه پژوهش اشاره می‌شود؛ ۲. چارچوب نظری پژوهش ارائه خواهد شد؛ ۳. صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل؛ مؤلفه‌ها و مصادیق تشریح می‌شود و در نهایت بخش نتیجه‌گیری را خواهیم داشت.

پیشینه پژوهش

در بیشتر تألیفات علمی و دانشگاهی مرتبط با روابط بین‌الملل، خلأ محسوسی در ارتباط با موضوعاتی چون مقاومت در ابعاد نوینش مشاهده می‌شود. در این راستا در ادامه مروری مختصر به آثاری که پیرامون موضوع مقاومت تألیف شده‌اند و عموماً هم بین‌رشته‌ای هستند، خواهیم داشت.

از آثار پیرامون مقاومت می‌توان به آثار بین‌رشته‌ای و برجسته‌ای اشاره کرد. در این دسته از مطالعات، می‌توان به دو گانه «امپراتوری (تبارشناسی جهانی شدن)» (۱۳۹۱) و «انبوه خلق: جنگ و دموکراسی در عصر امپراتوری» (۱۳۸۷) آنتونیو نگری^۱ و مایکل هارت^۲ و همچنین اثر جدید این دو «اسمبلی» (۱۴۰۱) اشاره کرد. آنچه در نظر منتقدان خواندن این آثار را

1. Antonio Negri

2. Michael Hardt

ضروری می‌سازد، تأکید بر تأمل نظری درباره جنبش جهانی مقاومت در برابر سرمایه‌داری است. در این راستا، «اسمبلی»، اثر اخیر هارت و نگری، تحلیلی انتقادی، گسترده و تمام‌عیار از جامعه معاصر ارائه می‌دهد. هارت و نگری در «اسمبلی»، پیشنهادی درخور توجهی ارائه کرده‌اند که چگونه جنبش‌های افقی در مقیاس بزرگ فعلی می‌توانند ظرفیت‌های استراتژی سیاسی و تصمیم‌گیری را برای اثرگذاری پایدار ایجاد کنند.

همچنین می‌توان به مقاله «بازاندیشی مقاومت جهانی: کنشگری فمینیستی و نظریه‌پردازی انتقادی در روابط بین‌الملل» اشاره کرد. در این مقاله، نگارندگان استدلال می‌کنند که یک رویکرد فمینیستی به «سیاست مقاومت» بینش‌های مهم تجربی را ارائه می‌دهد که به‌نوبه خود، روزهایی را برای پژوهش نظری برای نظریه‌پردازان انتقادی در روابط بین‌الملل می‌گشاید (Eschle and Maignushca, 2007).

«تولد دوباره تاریخ: عصر شورش‌ها و خیزش‌ها» اثری از آلن بدیو^۱ (۲۰۱۲) نیز از مجرای دیگر به این موضوع پرداخته است. مضمون اصلی این کتاب بررسی فوران جنبش‌ها و مبارزات سیاسی دو دهه اول قرن بیست‌ویکم در کل نظام سرمایه‌داری بوروکراتیک جهانی است. او استدلال می‌کند که ما اینک در زمانه شورش‌هایی هستیم که در آن نوعی تولد دوباره تاریخ در تقابل با تکرار صاف و ساده‌ترین‌ها، شکل می‌گیرد و بروز می‌یابد. کتاب حاضر، نگاهی به جنبش بهار عربی دارد و همچنین در آن شورش‌های آنی، شورش‌های زیر خاکستر و شورش‌های تاریخی به تفکیک شرح داده شده‌اند (Badiou, 2012).

از دیگر آثار مهم، کتاب «شبکه‌های خشم و امید؛ جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت» مانوئل کاستلز^۲ است. کاستلز بیشتر دو دهه گذشته را به مطالعه درباره دگرگونی روابط قدرت در تعامل با دگرگونی ارتباطات گذرانده است و متوجه پیدایش الگوی تازه‌ای از جنبش‌های اجتماعی و شاید شکل‌های نوینی از دگرگونی اجتماعی در سده بیست‌ویکم شده است. کتاب شبکه‌های خشم و امید از نخستین پژوهش‌ها در این زمینه محسوب می‌شود. این کتاب می‌کوشد جنبه‌های گوناگون این جنبش‌ها، اعم از صورت‌بندی، پویایی‌ها،

1. Alain Badiou

2. Manuel Castells

ارزش‌ها و سرانجام چشم‌اندازهای آن‌ها را برای دگرگونی‌های اجتماعی روشن کند (کاستلز، ۱۳۹۳).

آلن تورن^۱ در کتاب «بازگشت کنشگر: نظریه اجتماعی در جامعه پسا صنعتی» از بازگشت کنشگر سخن می‌گوید و نظریه جدید «جامعه‌شناسی کنش» را ارائه می‌کند. در این نظریه جدید مفاهیم «تاریخ‌مندی»، «جنبش اجتماعی» و «سوژه» جایگزین مفاهیم «جامعه»، «تکامل» و «نقش» می‌شود و در مرکز بازنمایی نوین از زندگی اجتماعی قرار می‌گیرد. این کتاب، تصویر جدیدی از جامعه‌شناسی به دست می‌دهد و با جریان غالب در جامعه‌شناسی به مقابله برمی‌خیزد (تورن، ۱۴۰۰).

کتاب «زیست جنبش: این جنبش یک جنبش نیست» نگاشته محمد رضا تاجیک نیز به موضوع جنبش‌های اجتماعی با محوریت دانش سیاسی پرداخته است. او در کتاب خود از یک تحول در مقاومت در برابر قدرت صحبت می‌کند. تحولی که در نگرش انسان‌ها به آرمان، سبک زندگی و انقلاب و جنبش‌ها تبلور یافته است. کتاب درباره تغییر ماهیت جنبش‌ها و مطالبات سیاسی در دوران کنونی صحبت می‌کند (تاجیک، ۱۳۹۸).

همچنین آصف بیات^۲ نیز در آثار خود مانند «زندگی همچون سیاست: چگونه مردم عادی خاورمیانه را تغییر می‌دهند» (۲۰۱۰)، «انقلاب بدون انقلابیون: معنا بخشی به بهار عربی» (۲۰۱۷)، «زندگی انقلابی: هر روز بهار عربی» (۲۰۲۱) به موضوع مقاومت و جنبش‌ها پرداخته است. آصف بیات در آثار خود، به واکاوی، ضعف و قوت این جنبش‌ها می‌پردازد و تلاش می‌کند تحلیلی واقع‌بینانه از این جنبش‌ها به دست دهد. او، با واکاوی در شکل جنبش‌های امروز که برخاسته از «نحوه تازه زندگی» است، این جنبش‌ها را با انقلاب‌های قرن بیستم مقایسه کرده و به تفاوت‌های آنان می‌پردازد. تأکید او بر جریان‌ها، حرکت‌ها و تاکتیک‌هایی است که در پایین، توسط مردم عادی، برای امرار معاش، حضور در عرصه عمومی، ارتقای کیفیت زندگی و یا مقاومت سیاسی اتخاذ می‌شود.

1. Alain Touraine

2. Asef Bayat

از آثار مهم دیگر در حوزه مقاومت می‌توان به مجموعه مقالات کنفرانس «انقلاب و مقاومت در سیاست جهانی» اشاره کرد که در فصلنامه «هزاره: مجله مطالعات بین‌الملل»^۱ دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی لندن^۲ منتشر شده است. این کنفرانس با هدف بررسی معانی چندگانه انقلاب و مقاومت در قرن بیست و یکم و برای تقویت گفتگوهای بین‌رشته‌ای در ابعاد نظری، تجربی و بین‌المللی مفاهیم برگزار شد. ایده خروجی این بود که انقلاب و مقاومت برای درک و تحلیل ما از روابط بین‌الملل محوری بوده و هستند (Millennium, 2019). از جمله مقالات مهم این شماره در حوزه مقاومت می‌توان به این موارد اشاره کرد؛ «سرمایه‌گذاری ارتباطی و شکل انقلابی» نوشته جودی دین^۳ (۲۰۱۹)، «سیاست انقلابی حقوق اجتماعی؟» اثر آلبرتو فیرو^۴ (۲۰۱۹) و «انقلاب در قرن بیست و یکم چیست؟ به سوی یک انقلاب جهانی سوسیالیستی-فمینیستی» نوشته ولنتاین م. موهادام^۵ (۲۰۱۹).

نکته‌ای که در ارتباط با این آثار وجود دارد، این است که برخی از آن‌ها موضوع مقاومت را به صورت تک عاملی و تک موردی بررسی کرده‌اند. برخی دیگر، صرفاً وجه نظری را مدنظر قرار داده‌اند و از همه مهم‌تر اینکه به تأثیرات این موضوع بر روابط بین‌الملل نپرداخته‌اند. از این رو، هم‌چنان در بیشتر تألیفات علمی و دانشگاهی خلأ محسوسی در ارتباط با موضوعاتی چون مقاومت در ابعاد نوینش در «روابط بین‌الملل» مشاهده می‌شود. از آنجا که مجموعه ارتدکس و نگاه‌های مضیق جریان اصلی روابط بین‌الملل، مجال چنین تأملی نمی‌دهند، این پژوهش بر آن است تا با رهیافت متفاوت و بین‌رشته‌ای، مسئله را به مذاقه تحلیل گذارد. با توجه به مطالب طرح‌شده، این پژوهش تلاشی است کوچک در جهت بررسی مقاومت در روابط بین‌الملل در عصر جدید و هم‌چنین برای تقویت گفتگوهای بین‌رشته‌ای در مورد ابعاد نظری، انضمامی و بین‌المللی این مفهوم.

-
1. Millennium: Journal of International Studies
 2. London School of Economics and Political Science (LSE)
 3. Jodi Dean
 4. Alberto Fierro
 5. Valentine M. Moghadam

۱. چارچوب نظری

این پژوهش با توجه به رهیافت *ژاک دریدا* به سراغ بررسی و تحلیل مقاومت در روابط بین‌الملل می‌رود. در ادامه به محورهای مهم آرا دریدا که مرتبط با پژوهش حاضر است، پرداخته می‌شود.

۱-۱. دریدا؛ بین‌الملل نوین و شیخ‌بودگی

۱-۱-۱. بین‌الملل نوین

دریدا، ایده «بین‌الملل نوین» را در کتاب *اشباح مارکس*^۱ (۱۹۹۴) مطرح می‌کند. قبل از ورود به بحث بین‌الملل نوین ابتدا باید نگاهی اجمالی به روایت دریدا درباره جهان پسا جنگ سرد در اشباح مارکس انداخت؛ زیرا که دریدا، بحث بین‌الملل نوین را با توجه به این شرایط طرح می‌کند. *اشباح مارکس* از یک سو، در واکنش به وضعیت سیاسی جهان امروز که از پایان جنگ سرد به این سو دگرگون شده و به سمت جهانی تک‌قطبی بر پایه جهانی شدن اقتصاد سرمایه‌داری حرکت می‌کند و از سوی دیگر، در واکنش به سقوط حکومت‌های کمونیستی اروپای شرقی که همراه با آن، بسیاری فاتحه مارکسیسم را نیز خواندند، نگاشته شد. در این میان، لیبرالیسم که گویی تنها گزینه موجود است، در غیبت رقیب یک‌تازی می‌کند و گفتمان مسلط روز شده است. *فرانسیس فوکویاما*^۲ در کتاب *پایان تاریخ و آخرین انسان*^۳ که در سال ۱۹۹۲ منتشر شد، به صراحت می‌گوید که واقعه دیوار برلین، پیروزی نهایی الگوی دموکراتیک بر الگوی استبداد تمامیت‌خواه است. پیروزی دموکراسی، دلیلی بر این است که تاریخ انسان به هدف اصلی خود نزدیک شده و به عبارت دیگر، بالقوه پایان یافته است (دولاکامپانی، ۱۳۸۲؛ ۶-۷). این گفتمان به‌زعم دریدا، صورت ساده‌شده نظریه پایان تاریخ هگل است که از مسیر تفسیر کوژو^۴، لئو اشتراوس^۵ و شاگردش آلن بلوم^۶ به فوکویاما

1. Specters of Marx

2. Francis Fukuyama

3. The End of History and the Last Man

4. Kojève

5. Leo Strauss

6. Allan Bloom

می‌رسد (Derrida, 1994: 70-71) و امروز، طرح چنین اندیشه‌ای حاکی از وجدان آسوده کسانی است که به نوعی از وضعیت کنونی تحت نام پیشرفت، انسانیت و تحقق دموکراسی دفاع می‌کنند، درحالی‌که جواب قانع‌کننده‌ای درباره واقعیات تجربی و مشهودی همچون فقر، بی‌عدالتی، جنگ و مواردی از این قبیل ندارند و همچنان اوضاع جهان بد است (Derrida, 1994: 79, 100 & 106).

دریدا/ به تفصیل به نقد گفتمان پایان تاریخ و لیبرال دموکراسی می‌پردازد و نشان می‌دهد که این گفتمان قادر به توضیح شکاف میان آرمان مطلوب و واقعیت نامطلوب نیست. پایان تاریخ فوکویاما مبتنی بر نوعی آخرت‌شناسی است که سرنوشت نهایی بشر را تحقق آرمان دموکراسی می‌داند؛ یعنی به شکل گفتمانی جهان‌شمول، عقلانی و ضروری ظاهر می‌شود و دست به پیش‌بینی آینده می‌زند. آینده‌ای که از هم‌اینک رقم خورده است و حتی صورت محقق آن را می‌توان در کشورهای دموکراتیک غربی مشاهده کرد. دریدا/ دست به موشکافی و واسازی این تصویر از آینده و حال بشر می‌زند.

دریدا/ می‌کوشد در خلأ سیاسی موجود به امکان‌های سیاسی جدید یا به قول خودش سیاسی سازی مجدد بیندیشد (Derrida, 1994: 94). از این رو، به نظر می‌رسد اندیشه سیاسی دریدا- همان‌طور که از کارنامه فعالیت‌های سیاسی او نیز پیداست- واقعی‌ترین و گویاترین نمود خویش را در عرصه سیاست عملی در حمایت و تقویت جنبش‌های اعتراضی مطالبه‌محور و موقعیت‌مند از جمله جنبش‌های آزادی‌بخش بومی، قومی، ملی، جنسی، زیست‌محیطی و مواردی از این دست می‌یابد.

در همین راستا، او با الهام از بین‌الملل‌های کمونیستی، مفهوم و طرح «بین‌الملل نوین» را پیشنهاد می‌دهد و برخی ویژگی‌های چنین بین‌المللی را برمی‌شمرد. بین‌الملل موردنظر او بدون طبقه یا ملیت مشترک، بدون حزب و بدون سازمان‌دهی است. در اینجا تأکید دریدا/ بر نوعی همبستگی صرفاً بر مبنای احساس همدلی و دوستی است. «بین‌الملل نوین» پیوندی است نابهنگام، بدون لحاظ موقعیت اجتماعی، بدون عنوان، بدون نام و با اینکه پیوندی مخفی نیست اما به‌ندرت عمومی است. پیوندی است بدون قرارداد، از هم گسیخته، بدون هماهنگی، بدون حزب، بدون میهن و بدون ملیت (از این رو، پیش از هرگونه تعیین‌کنندگی ملی، در

حین آن و فراسوی آن است، پیوندی است بین‌المللی). پیوندی است بدون شهروندی مشترک و بدون تعلق به یک طبقه مشترک. نام بین‌الملل نوین در اینجا فراخوانی است به دوستی در ائتلافی بدون نهاد، با این هدف که به شیوه‌های نو، انضمامی و واقعی ائتلاف کنند (Derrida, 1994: 106-107).

۱-۱-۲. شبح و شبح‌بودگی

در کتاب *شباح مارکس*، *دریدا* با به‌کارگیری مفهوم شبح^۱، هم تلقی متافیزیکی و ماورائی و هم تلقی تجربه‌گرایانه و پوزیتیویستی از واقعیت را به پرسش می‌گیرد. شبح به‌مثابه امری در مقابل روح^۲ و جسم، ساحتی گسترده‌تر و سیال‌تر از واقعیت را به ما نشان می‌دهد. *دریدا* میان شبح و روح تمایز قائل می‌شود. به نظر او، روح به سنت متافیزیکی و هستی‌شناسی تعلق دارد، درحالی‌که شبح در مقابل آن‌ها است. روح به‌گونه‌ای توصیف می‌شود که هیچ‌گونه نسبتی با جسم و جسمانیت ندارد. در مقابل آن، شبح همواره با یک جسم نسبت دارد. شبح از یک طرف، وجه غیر جسمانی جسم و از طرف دیگر، وجه جسمانی روح است. برای همین، شبح وضعیتی پارادوکسیکال دارد (Derrida 1994: 4-5). اگر روح استعاره‌ای از حضور دائمی است، شبح در مقابل آن است. برای همین است که *دریدا* از مفهوم شبح استفاده می‌کند (Derrida 1994: 12).

شبح، بی‌ثباتی واقعیت را نشان می‌دهد و حکایت از وجوه و لایه‌های ناممکن و دسترس‌ناپذیر واقعیت دارد. برای شناخت ماهیت مبهم و چندساحتی واقعیت، بایستی بر عکس‌العمل‌های احساسی معطوف به انکار «شبح‌بودگی»^۳ واقعیت فائق آمد (Lewis, 1996). واقعیت به‌مثابه شبح، امری از پیش متعین و دارای حدود مشخصی نیست، بلکه امری است که همواره در حال ساخته‌شدن است. واقعیت به‌مثابه متنی شبح‌گونه، مدام در حال تکوین و تغییر است (Derrida 2002: 12-13).

1. Specter

2. Spirit

3. Spectrality

بنابراین مراد در *ریله* این است که واقعیت، امر از پیش شکل گرفته و تعیین یافته نیست، بلکه در یک فرایند متنی توسط عناصری نشانه‌شناختی تکوین می‌یابد و متحقق می‌شود. منابع و مراکز، نهادها و اشخاص تولیدکننده واقعیت متکثرند (Lewis, 1996). لذا واقعیت نه به مثابه امری به فعلیت رسیده تام بلکه به مثابه شبیحی است که از گور برخاسته و به این سو و آن سو پرسه می‌زند و از محدوده‌های مرسوم زمان و مکان عبور می‌کند، جایی که دیگر تقابل امر واقعی و مجازی، مرگ و زندگی، حضور و غیاب و مواردی از این قبیل، معنایی ندارد (Lewis, 1996).

در *ریله* برای آشکار شدن ساحت شبیح‌بودگی واقعیت و هستی، مدام به مفهوم زمان رجوع می‌کند. به‌زعم وی، هرگونه مطالعه و تبیین شبیح‌بودگی با تلقی تازه ما از مفاهیم واقعیت و هستی و زمان گره خورده است (Derrida 1994: 161). شبیح‌بودگی زمان نیز سیر خطی گذشته-حال-آینده را به پرسش می‌گیرد. این‌ها مفاهیم متافیزیکی از زمان هستند که مانع تحقق شبیح‌بودگی زمان می‌شوند. علاوه بر این‌ها، ظهور سیاسی و اجتماعی شبیح‌بودگی نیز، تعریف تازه‌ای از کنش و مسئولیت سیاسی ارائه می‌دهد. کنش و مسئولیت سیاسی بدین معنا به آینده و افقی برنامه‌ریزی شده معطوف نیست، بلکه کنش و مسئولیت سیاسی شبیح‌وار، همواره در حال انجام و پذیرفتن باقی می‌ماند.

۱-۲. صورت‌بندی اولیه؛ بین‌الملل در راه

با توجه به مباحث طرح‌شده، اکنون می‌توان از مفهوم «بین‌الملل در راه» صورت‌بندی اولیه‌ای داشت. در طراحی اولیه، محورهای اصلی «بین‌الملل در راه» موارد زیر است:

- «بین‌الملل در راه»، نوعی پیوند بدون اساسنامه، نابهنگام، بدون حزب، بدون پایگاه، بدون هم‌آهنگ‌شدگی، بدون سازمان‌دهی، بدون جناح‌بندی‌های ملی، بدون کشور، بدون همگونی‌های شهروندی، بدون تعلقات رایج به یک طبقه خاص است. در اینجا، تأکید بر نوعی هم‌بودگی بر مبنای احساس نزدیکی و همدلی است.
- «بین‌الملل در راه»، نقاط «اتصال» را محوریت قرار می‌دهد؛ پیوندی با امکان نوعی در اشتراک بودن بدون مشترک بودن. سامان جمعی که هیچ‌گاه به معنای «یک‌شکل شدن»،

یا «همگون شدن» نیست و هیچ گاه به معنای سرکوب اختلافات نیست، بلکه به معنای عمل مشترک است بر اساس خصوصیات متفاوت گروه‌ها و افراد.

• «بین‌الملل در راه»، به صورت شکلی از با هم بودن و در هم نبودن و یک با هم بودگی سامان می‌یابد. این سامان، نوعی انتظام در پراکندگی و قاعده‌مندی در کثرت است، نه سرکوب تمایزها و تفاوت‌ها. با هم بودگی قادر است تا افراد متفرق را حول مجموعه‌ای از ارزش‌ها متحد کند و همچنین، امکان هم‌افزایی نظری و عملی کنشگران متفاوت را فراهم می‌سازد.

• «بین‌الملل در راه» از جنس شیخ است. شیخ، از یک سو، بی‌ثباتی واقعیت و ساحتی گسترده‌تر و سیال‌تر از واقعیت را به ما نشان می‌دهد. از سوی دیگر، تعریف تازه‌ای از کنش و مسئولیت سیاسی ارائه می‌دهد؛ کنش و مسئولیت سیاسی که از پیش تعیین شده و دارای حدود مشخصی نیست، بلکه امری است که همواره در حال ساخته شدن است.

۲. صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل؛ مؤلفه‌ها و مصادیق

در پسا جنگ سرد و در قرن بیست و یکم، صحنه سیاست جهانی با بحث در مورد جنبش‌های مقاومت، سیاست انقلابی و اشکال جدید مخالفت با وضعیت موجود، مشخص شده است. با این حال، معانی انقلاب و مقاومت همچنان مبهم و بلا تکلیف باقی می‌مانند، موارد و اصطلاحاتی که هم در همه جا حضور دارند و هم در جهان معاصر همچنان رسمیت نیافته‌اند. در حالی که به انواع بازیگران، جنبش‌ها و پدیده‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و مردمی، برجسب انقلابی زده می‌شود (See: Certo, Leigh, & Rogstad, 2019). آنچه از شواهد برمی‌آید، مقاومت برای درک و تحلیل ما از روابط بین‌الملل معاصر محوری بوده، هست و خواهد بود. در این راستا، می‌توان به برخی موارد برجسته اشاره کرد؛ از مقاومت‌های

شکل گرفته در خاورمیانه (مانند بهار عربی)^۱ تا جنبش‌های فمینیستی (مانند جنبش «می‌تو»)^۲، ضد سرمایه‌داری (مانند جنبش *اشغال وال/استریت*^۳ و جنبش جلیقه زردها)^۴، حقوق مدنی (مانند زندگی سیاهان مهم است)^۵ و اعتراض‌ها به قتل جورج فلویید^۶، زیست‌محیطی (جنبش

1. Arab Spring

* بهار عربی به خیزش‌ها و اعتراضات در جنوب غربی آسیا و شمال آفریقا بین سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ گفته می‌شود. از این اعتراضات بدان سبب که در کشورهای عرب رخ داد با عنوان «بهار عربی» یاد می‌شود. در اثر این خیزش‌ها، چند حکومت عربی (تونس، مصر، لیبی و یمن) سرنگون شدند؛ سه حکومت (بحرین، اردن و تا حدی عربستان) با مشکلات جدی روبه‌رو شدند و یک حکومت (سوریه) دستخوش جنگ داخلی گشت (تقوی، ۱۳۹۶).

2. Me Too movement

* «می‌تو»، جنبشی بود که در سال ۲۰۱۷ گسترش پیدا کرد و هشتک آن در شبکه‌های اجتماعی، بارها به اشتراک گذاشته شد. این هشتک برای نشان دادن شیوع گسترده تجاوز و آزار جنسی، به‌ویژه در محیط کار و محکوم کردن آن، مورد استفاده قرار گرفت.

3. Occupy Wall Street

* جنبش *اشغال وال/استریت* در سپتامبر ۲۰۱۱ از خیابان وال‌استریت در نیویورک شروع شد و این جنبش به سرعت گسترش یافت. این جنبش، تقریباً تا مارس ۲۰۱۲ در جریان بود. تظاهرکنندگان با شعار «ما ۹۹ درصدیم»، به افرادی که عمده ثروت و امکانات و فرصت‌های مهم را در اختیار داشتند، اعتراض کردند و بی‌عدالتی سیستم اقتصادی دموکراسی لیبرال را به چالش کشیدند.

4. Yellow vests movement

* جنبش اعتراضی مردم فرانسه که تحت عنوان «جلیقه زردها» شناخته می‌شود در نوامبر ۲۰۱۸ شروع شد. در این جنبش، معترضان با پوشیدن جلیقه‌های زرد برای اعتراض به وضعیت حاکم به خیابان‌ها آمدند. بخش‌هایی از فرودستان و ناراضیان اجتماعی در سایر کشورهای اروپایی چون بلژیک، اتریش، تا حدودی در آلمان، هلند، ایتالیا، مجارستان، صربستان و برخی از کشورهای آسیایی از جمله اردن، عراق، شهر تل‌آویو، ترکیه و غیره در ابعاد مختلف به این جنبش پاسخ آری داده‌اند.

5. Black Lives Matter

* یک جنبش اجتماعی بین‌المللی است که از جامعه سیاه‌پوستان آمریکا آغاز شد و برای مقابله با خشونت و نژادپرستی علیه سیاه‌پوستان فعالیت می‌کند.

6. George Floyd

* جورج فلویید یک سیاه‌پوست آمریکایی بود که در ۲۵ مه ۲۰۲۰، مدتی پس از آنکه یکی از افسران پلیس در ایالات متحده آمریکا، زانوی خود را برای حدود ۹ دقیقه بر روی گردن وی گذاشت، درگذشت. اعتراض‌ها به کشته شدن جورج فلویید در مه ۲۰۲۰ در ایالات متحده آمریکا آغاز شد و به سایر کشورهای جهان نیز گسترش یافت و مردم برای نشان دادن همبستگی خود با معترضان آمریکایی و در محکومیت نژادپرستی و حمایت از پوشش زندگی سیاهان مهم است، در استرالیا، انگلیس، فرانسه، آلمان و سایر کشورها، اقدام به برگزاری تجمعات اعتراضی کردند.

اقلیم مردم^۱ و حتی مواردی از مقاومت‌های غیر دموکراتیک و رادیکال (مانند گروه تروریستی داعش^۲). آن‌ها در نظم بین‌المللی اکنون نقش اساسی داشته‌اند اما همیشه نادیده گرفته شده‌اند. جنبش‌ها و خیزش‌های معاصر، مهم هستند و بر اهمیت تداوم مقاومت در عرصه سیاست جهانی تأکید می‌کنند. اگرچه که جریان‌های مقاومت، مسلماً، بیش از موارد ذکر شده، هستند اما در مجال این پژوهش کوتاه نیست که به تمامی آن‌ها بپردازد. بنابراین، در ادامه موردی بررسی می‌شود که در ابتدا اگرچه کوچک به نظر می‌آمد اما به سرعت جهانی شده؛ به‌طوری که حتی کسانی که فراخوان آن را داده بودند، انتظار چنین استقبالی را نداشتند.

۲-۱. مقاومت در روابط بین‌الملل؛ مطالعه موردی جنبش اقلیم مردم

تغییرات اقلیمی در قرن ۲۱ بیش از هر زمان دیگری خودنمایی می‌کنند و به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های امروز جهان، موجب شده تا به مسئولیت مشترک انسان‌ها در قبال حفظ «محیط‌زیست» و مبارزه با «تغییرات اقلیمی» و «گرمایش زمین»، توجه بیشتر شود. این تحولات باعث تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر تمام کشورها و اقشار جامعه شده است (IPCC, 2020). «جنبش اقلیم مردم» نیز به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین جنبش‌های اجتماعی جهان معاصر، به‌صورت خودجوش و به‌منظور توجه به مسئولیت مشترک انسان در حفظ محیط‌زیست و مبارزه با تغییرات اقلیمی شکل گرفته است. از این جنبش با نام‌های مختلف دیگری نیز یاد می‌شود اما در این پژوهش با نام کلی «جنبش اقلیم مردم» استفاده شده است. نکته قابل توجه مربوط به این جنبش، این است که سطح و گستره این جنبش، جهانی است و یکی از بزرگ‌ترین حرکت‌های مردمی در تاریخ برای مبارزه با تغییرات اقلیمی است که طیف‌های گوناگون را در سراسر جهان توانسته بسیج کند. نقطه عطف این حرکت در سال ۲۰۱۴ با هدف افزایش آگاهی در مورد تغییرات اقلیمی و مبارزه با این تغییرات در سراسر جهان بود (Klein, 2015: 18 & Wallace-Wells, 2019: 73). در سپتامبر ۲۰۱۴، راهپیمایی

1. People's Climate Movement (PCM)

2. the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)

اقلیم مردم، بیش از ۳۰۰ هزار نفر را فقط به خیابان‌های نیویورک آورد و بیش از ۲ هزار اقدام اقلیمی در شکل‌های مختلف جهان را فراگرفت (Grasso and Giugni, 2022: 51). همچنین، از آن زمان به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین راهپیمایی‌های اقلیمی جهان شناخته شده است (Visser, 2017). از زمان آغاز، این جنبش با عناوین مختلف در سراسر جهان امتداد داشته است و مناطق مختلفی را نیز با خود همراه کرده است؛ از نیویورک و لندن گرفته تا هنگ‌کنگ، بنگلور^۱، دهلی‌نو و جاکارتا و بسیاری از مناطق دیگر.

از بین تمام ادعاهایی که در مورد تغییرات اقلیمی مطرح می‌شود، یکی از آن‌ها قابل توجه بود. در سال ۲۰۱۳، پس از بررسی نزدیک به ۱۲ هزار مقاله علمی، محققانی که عمدتاً از استرالیا و آمریکای شمالی بودند به این نتیجه رسیدند که ۹۷ درصد از دانشمندان موافق این موضوع هستند که فعالیت‌های انسانی باعث تغییرات اقلیمی می‌شود. آن‌ها ادعا کردند که این موضوع حاکی از این است که اجماع در مورد تغییرات اقلیمی و تبعات آن حاصل شده است که می‌تواند در تقویت سیاست‌های عمومی مؤثر باشد. درحالی که این مقاله سهمی جدید یا اصیل در ادبیات موجود نداشت، اما در بحث مناظره تغییرات اقلیمی غوغای بسیاری به پا کرد. تقریباً یک‌شنبه، نتیجه‌گیری‌های غم‌انگیز آن، شهرت بین‌المللی پیدا کرد، زیرا رسانه‌های سراسر جهان، به‌طور مدام، رقم تأسف بار ۹۷ درصد را تکرار می‌کردند. در چنین شرایطی که تمایل شدید به اجماع و همدلی وجود داشت، اولین راهپیمایی جنبش اقلیم مردم برگزار شد (Kakenmaster, 2019). محور اصلی پیام جنبش اقلیم مردم در سال ۲۰۱۴ (PCM14)، این ایده بود که مسیر روشنی برای کاهش تغییرات اقلیمی وجود دارد، اما به‌سادگی نادیده گرفته شده است. همچنین، یکی از نسخه‌های مورد توجه از این جنبش‌ها توسط دختر سوئدی ۱۵ ساله‌ای به نام گرتا تونبرگ^۲ در سال ۲۰۱۸ کلید خورد. گرتا تونبرگ ۱۵ ساله در سال ۲۰۱۸ اعتصاب مدرسه را آغاز کرد که به‌زودی به سراسر جهان گسترش یافت و تبدیل به یک جریان فراگیر شد (The Guardian, 2019 & Cassegård, 2022).

1. Bengaluru

2. Greta Thunberg

در بیش از ۱۸۰ کشوری که تظاهرات در آن‌ها صورت گرفته، اعتراضات اغلب اهداف منفرد نیز داشته است؛ از افزایش میزان آب دریا در جزایر سلیمان^۱ و زباله‌های سمی در آفریقای جنوبی گرفته تا آلودگی اقلیمی و زباله‌های پلاستیکی در هند و گسترش زغال‌سنگ در استرالیا. اما پیام کلی همه آن‌ها یک موضوع بود؛ تقاضا برای برداشتن گامی بزرگ برای تغییر فوری کاهش گازهای گلخانه‌ای و تثبیت اقلیمی (The Guardian, 2019).

۲-۱-۱. اهداف جنبش اقلیم مردم

اهداف این جنبش به‌واقع، امکان باهم‌بودگی را فراهم می‌کند تا افراد متفرق را حول مجموعه‌ای از ارزش‌ها متحد کند. مهم‌ترین این اهداف شامل؛

- افزایش آگاهی عمومی در مورد اثرات تغییرات اقلیمی بر محیط‌زیست و جامعه انسانی (IPCC, 2014:10).
- تحت فشار قرار دادن دولت‌ها و شرکت‌های بزرگ برای اقدام فوری و مؤثر برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای (Rogelj et al., 2018:18 & Stern, 2014:15).
- بسیج جامعه برای اقدام فوری و مؤثر علیه تغییرات اقلیمی (Dunlap & Brulle, 2015: 5).
- ترویج استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر و کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی (Jacobson et al., 2018; REN21, 2019: 13).
- حمایت از عدالت اقلیمی که شامل پرداختن به تأثیرات نامناسب تغییرات اقلیمی بر جوامع آسیب‌پذیر است (Bullard, 2014: 24 & Schlosberg, 2013: 4).
- تشویق به پذیرش شیوه‌ها و سبک زندگی پایدار (Giddens, 2009:145).
- تقویت همکاری و همکاری بین‌المللی برای مقابله با تغییرات اقلیمی (Sachs, 2015: 28 & UNFCCC, 2015: 3).

- ترویج آموزش و پژوهش در مورد تغییرات اقلیمی و اثرات آن (IPCC, See: 2014:10; Han & Barnett, 2018; CSDi, 2023 & Forno and (Wahlen, 2022
- تشویق به جدا شدن از صنایع سوخت فسیلی و سرمایه‌گذاری مجدد در جایگزین‌های پایدار (The Guardian, 2014: 17 & Rockefeller (Brothers Fund, 2014: 2).

تأثیرات مهم جنبش اقلیم مردم

موضوع کانونی جنبش اقلیم مردم، تأکید بر مسئله «تغییرات اقلیمی» است. این جنبش با تأکید بر «افزایش آگاهی و تحریک کردن افکار عمومی جهانی»، موجب «ایجاد فشار عمومی بر دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی» در سراسر جهان شده است و توانسته است تا بر سیاست‌های محیط‌زیستی و اقلیمی در سطح بین‌المللی تأثیرگذار باشد و به تأسی از آن، تغییرات قابل‌توجهی در سیاست و روابط بین‌الملل در حوزه محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی رخ داده‌اند.

اگر بخواهیم به تأثیرات برجسته آن اشاره کنیم، یکی از تأثیرات مهم جنبش اقلیم مردم، توسعه توافق‌های بین‌المللی در حوزه محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی است. به‌عنوان مثال، جنبش اقلیم مردم نقش کلیدی در مرحله آماده‌سازی برای «کنفرانس اقلیم سازمان ملل متحد»^۱ داشت که در نهایت به «توافق پاریس»^۲ درباره تغییرات اقلیمی منجر شد (UNFCCC, 2015: 3). این توافق، به‌عنوان یک توافق جهانی برای کاهش گازهای گلخانه‌ای و توسعه پایدار، توسط بیشتر کشورهای جهان امضا شد و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پیشرفت‌های اخیر در حوزه محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی شناخته می‌شود (UNFCCC, 2015). همچنین، جنبش اقلیم مردم توانسته است تا توجه بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی را به مسائل محیط‌زیستی و تغییرات اقلیمی جلب کند. به‌عنوان مثال، مجمع جهانی

1. United Nations Climate Change conference

2. Paris Agreement

محیط زیست سازمان ملل متحد با توجه به فشار عمومی بین‌المللی و نقش جنبش اقلیم مردم، به موضوع تغییرات اقلیمی توجه بیشتری داشته و بسیاری از برنامه‌های خود را به سمت مبارزه با تغییرات اقلیمی هدایت کرده است (Bulkeley & Betsill, 2013).

جنبش اقلیم همچنین در شکل‌دهی به سیاست اقلیمی، به‌ویژه در ایالات متحده، نیز تأثیرگذار بوده است. در سال ۲۰۱۹، قانون نیودیل سبز^۱ به‌عنوان یک طرح سیاستی بزرگ در زمینه تغییرات اقلیمی معرفی شد. از نیودیل سبز، به‌عنوان طرحی چندساله برای مبارزه با تغییرات اقلیمی و ایجاد شغل‌های سبز در ایالات متحده آمریکا یاد می‌شود؛ برنامه‌ای محرک اقتصادی که هدف آن رسیدگی و ارائه راه‌حل برای نابرابری اقتصادی و تغییر اقلیم است (Stiglitz, 2019 & Congress.gov, 2019). هواداران نیودیل سبز بر این باورند که ضرورتی فوری در برخورد با بحران اقلیمی وجود دارد و بر مقیاس و دامنه چیزی که نیازمند به مبارزه با آن هست، تأکید می‌کنند. آن‌ها از عبارت «نیودیل»^۲ استفاده می‌کنند تا پاسخ گسترده فرانکلین روزولت^۳ و دولت ایالات متحده آمریکا به رکود بزرگ را یادآوری کنند (Stiglitz, 2019). نیودیل تلفیقی از اصلاحات اجتماعی، اقتصادی و پروژه‌های فواید عامه بود که رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده آمریکا، روزولت، در پاسخ به بحران اقتصادی بزرگ آمریکا اجرا کرد. حامیان نیودیل سبز از ترکیبی از رویکرد اقتصادی روزولت و ایده‌های مدرنی چون انرژی تجدیدپذیر و بهینگی منابع دفاع می‌کنند. این طرح با هدف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، ایجاد شغل‌های سبز و بهبود زیرساخت‌های زیست‌محیطی ارائه شده است (Congress.gov, 2019).

در ادامه به برخی از مهم‌ترین تأثیرات جنبش اقلیم مردم پرداخته می‌شود؛

- تغییر سیاست‌ها و اقدامات کشورها

جنبش اقلیم بر سیاست‌ها و اقدامات کشورها تأثیرگذار بوده است، به‌عنوان مثال در آلمان، جنبش اقلیم نقش مهمی در شکل دادن سیاست‌های انتقال انرژی کشور به‌سوی منابع انرژی

1. Green New Deal

2. New Deal

3. Franklin D. Roosevelt

تجدیدپذیر داشته است (Grasso and Giugni, 2022: 39) و در ایالات متحده، جنبش اقلیم در سطوح مختلفی مانند برنامه‌های قیمت‌گذاری کربن و الزامات استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر در تعیین سیاست‌ها و اقدامات تأثیرگذار بوده است (Congress.gov, 2019).

- تأثیر بر توسعه پایدار

جنبش اقلیم به شکل قابل توجهی در توسعه پایدار تأکید دارد و تأثیرگذار بوده است. جنبش بر توجه به مسائل محیط‌زیستی و حفاظت از منابع طبیعی تأکید دارد و در نتیجه توسعه پایدار را ترویج می‌دهد. این تأثیر در برنامه‌های توسعه پایدار شهری و روستایی، انرژی تجدیدپذیر و حمایت از کشاورزی پایدار قابل مشاهده است (Bulkeley & Betsill, 2013).

- تأثیر بر قدرت و تعامل سیاسی

جریان جنبش به عنوان یک اهرم قدرت مهم در قراردادهای بین‌المللی و سیاست‌های داخلی کشورها در مورد تغییرات اقلیمی تلقی می‌شود و برای تأثیرگذاری در سیاست‌ها و تغییر آنها، از تعامل و همکاری با دیگر حامیان محیط‌زیست و جنبش‌های مرتبط به صورت گسترده بهره می‌گیرد. تغییرات اقلیمی می‌تواند به تغییر توافقات بین‌المللی در زمینه محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی منجر شود، به عنوان مثال، توافق بر سر کاهش گازهای گلخانه‌ای. جنبش اقلیم بر قراردادهای بین‌المللی نیز تأثیرگذار بوده است و به توجه بیشتر سازمان‌های بین‌المللی به مسائل محیط‌زیستی و تغییرات اقلیمی منجر شده است (de Moor & Wahlström, 2022; Johnson, & Agnone, 2022 & Bulkeley & Betsill, 2005).

- ارتقای فعالیت‌های مدنی

جنبش اقلیم بر تحول جنبش‌های مدنی در سطح جهانی تأثیرگذار بوده است. در بسیاری از کشورها، با توجه به اهمیت مسائل محیط‌زیستی و تغییرات اقلیمی، جنبش‌های مدنی مرتبط با این موضوعات ایجاد شده و فعالیت‌های مدنی برای مقابله با تغییرات اقلیمی افزایش قابل توجه یافته است (Forno & Wahlen, 2022 & Von Storch, L. et al, 2021).

- تأثیر بر واکنش شرکت‌ها و صنایع

جنبش اقلیم به شکل قابل توجهی بر واکنش شرکت‌ها و صنایع نیز تأثیرگذار بوده است. برخی شرکت‌ها به دلیل فشارهای جنبش و افکار عمومی حامی آن، سعی در کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر داشته‌اند (Johnson & Agnone, 2022)، به عنوان مثال شرکت اپل^۱ در سال ۲۰۱۸ به برنامه «تمیز سازی انرژی»^۲ پیوست و تعهد به استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر را پذیرفت (Apple, 2021).

- تأثیر بر همکاری و مشارکت بین‌المللی

تغییرات اقلیمی می‌تواند به افزایش همکاری‌های بین‌المللی برای مقابله با تغییرات اقلیمی و حفاظت از محیط‌زیست منجر شود. این حرکت‌ها با ایجاد فشار عمومی، تحریک افکار و تأثیرگذاری بر سیاستمداران و سازمان‌های بین‌المللی، تغییرات مثبتی در روند همکاری بین‌المللی برای مبارزه با تغییرات اقلیمی ایجاد کرده است (Sachs, 2015: 28; UNFCCC, 2015: 3). مانند توافق پاریس^۳ که جنبش اقلیم با فشار عمومی جهانی نقش مهمی در توافق پاریس در سال ۲۰۱۵ داشت. این توافق که توسط بیش از ۱۹۰ کشور امضا شد، هدف اصلی آن کاهش گازهای گلخانه‌ای و مبارزه با تغییرات اقلیمی است. همچنین جنبش اقلیمی با فشار عمومی، تأثیر گسترده‌ای بر شکل گرفتن همکاری در سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، سازمان بهداشت جهانی^۴ و سازمان تجارت جهانی^۵ داشته است. این فشارها منجر به تشکیل کمیته‌ها و کارگروه‌هایی در زمینه تغییرات اقلیمی شده است.

1. Apple

۲. برنامه‌ای است که به منظور کاهش استفاده از منابع انرژی آلاینده و افزایش استفاده از منابع انرژی تمیز و پایدار طراحی شده است. این برنامه‌ها معمولاً تحت نظارت دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی اجرا می‌شوند و هدفشان تحقق توسعه پایدار و کاهش تأثیرات محیط زیستی است. هدف اصلی برنامه «تمیز سازی انرژی» کاهش آلودگی هوا، محافظت از محیط‌زیست، کاهش تغییرات اقلیمی و تحقق توسعه پایدار است.

3. Paris Agreement

4. WHO

5. WTO

– شکل‌گیری شکل‌های جدید فعالیت و کنشگری

جنبش اقلیم منجر به شکل‌گیری شکل‌های جدید فعالیت و کنشگری شده است که شامل فعالیت و کنشگری فعال نوجوانان، جوانان، هنرمندان، بلاگرها، بومیان و مواردی از این دست شده است. این موارد توجه به تأثیرات نامتناسب تغییرات اقلیمی بر جوامع محروم را برجسته کرده است و نیاز به انتقال منصفانه به یک آینده پایدار را مورد تأکید قرار داده‌اند (Della & Parks, 2014 & Paliewicz, 2019).

– تأثیر بر تفکر عمومی و ایجاد حمایت

جنبش اقلیم به شکل قابل توجهی در تفکر عمومی و ایجاد حمایت در جامعه جهانی برای مقابله با تغییرات اقلیمی تأثیرگذار بوده است. به عنوان مثال، نظرسنجی‌ها نشان داده است که جنبش اقلیم به شکل گسترده‌ای در توجه عمومی به تغییرات اقلیمی تأثیرگذار بوده است و شمار افرادی که به عنوان فعالان اقلیمی به فعالیت پرداخته‌اند به شکل قابل توجهی افزایش یافته است (Dunlap et al. 2015).

– تأثیر نظری بر نظریه جنبش‌های اجتماعی

جنبش اقلیم مردم و سایر حرکت‌های وابسته به آن به دلیل ساختار غیرمرکزی و قابلیت حرکت دادن گروه‌های مختلف با دیدگاه‌ها و منافع مختلف، همچنین موجب به چالش بردن فرضیه‌های سنتی در مورد جنبش‌های اجتماعی شده‌اند. این جنبش‌ها، دیدگاه سنتی را که معتقد است جنبش‌های اجتماعی توسط یک گروه کوچک از نخبگان با برنامه‌ریزی سیاسی برگزار می‌شوند، به چالش می‌کشند. همچنین اهمیت شبکه‌های اجتماعی و سازمان‌دهی آنلاین را در جذب حامیان و انتشار ایده‌ها برجسته می‌کنند (Klein, 2015: 125).

ویژگی‌های بارز جنبش اقلیم مردم

در ادامه به برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های بارز جنبش اقلیم مردم می‌پردازیم که در خیزش‌های پسا جنگ سرد و خصوصاً قرن بیست و یکم به اشکال مختلف، نمود می‌یابند و تجلی‌ای از اشتراک بدون مشترک بودن هستند.

- تأکید بر نقاط اتصال

در حرکت اقلیم مردم، تأکید بر اتحاد، همبستگی و همکاری در بین بخش‌های مختلف حرکت، برای تحقق اهداف خود در حفاظت از محیط‌زیست، اساسی بوده است. جنبش اقلیم مردم بر همکاری و اتحاد میان افراد و گروه‌های مختلف تأکید دارد (Falzon et al., 2018).

- تأکید بر کنشگری مردمی و استفاده از نیروی مردم

جنبش اقلیم مردم، تأکید بسیاری بر کنشگری افراد و به عبارت دیگر مردم و جامعه دارد. این تأکید بر مردم و مشارکت مردمی به عنوان مهم‌ترین عامل در تغییر جهانی در راستای حفاظت از محیط‌زیست، شناخته شده است. مشارکت مردمی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در تحقق اهداف حرکت، شناخته می‌شود که همان تأکید بر نوعی هم‌بودگی بر مبنای احساس نزدیکی و همدلی است.

- تأکید بر تأثیرگذاری جهانی

جنبش اقلیم مردم، به عنوان یک حرکت جهانی شناخته شده است که به تأثیرگذاری جهانی توجه بسیاری دارد و امتداد و پیگیری این موضوع را برای اهداف خود ضروری می‌داند.

- تنوع کنشگران و فعالان جنبش

در جنبش اقلیم مردم، فعالان این جنبش از تمامی اقشار و اقلیت‌های مختلف جامعه تشکیل شده‌اند و تلاش می‌کنند تا با همکاری و اتحاد، به مقابله با تغییرات اقلیمی بپردازند. این سامان، نوعی انتظام در پراکندگی و قاعده‌مندی در کثرت است، نه سرکوب تمایزها و تفاوت‌ها.

- استفاده از ابزارهای نوین فناوری

در جنبش اقلیم مردم، از ابزارهای فناوری نوین، از جمله اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، هوش مصنوعی و امثالهم، برای جلب توجه عمومی و جهانی به مسئله تغییرات اقلیمی و محیط‌زیست

و ترویج و پیشبرد اهداف جنبش به صورت برجسته استفاده می شود (Thorson, K, et al, 2016). لذا استفاده از ابزارهای نوین فناوری، یکی از استراتژی های کلیدی این جنبش است.

- اهمیت زیبایی شناسی در این نوع اعتراضات

در جنبش اقلیم مردم، هنرمندان و فعالان جامعه از عناصر زیبایی شناختی مختلفی مانند تابلوهای رنگارنگ، شعارنوشته های هنری، موسیقی، رقص و مواردی از این دست به فراخور زمان و مکان استفاده می کنند تا احساسات مخاطبان را برانگیخته و توجه عمومی را جذب کنند. به همین دلیل، زیبایی شناسی به عنوان یک رویکرد مهم در اعتراض های اجتماعی می تواند به بهبود بخشیدن اثربخشی آنها و جذب حمایت بیشتر از جامعه کمک کند (Paliewicz, 2019).

- راهپیمایی های اقلیمی

راهپیمایی های اقلیمی، به عنوان یکی از شاخص های اصلی جنبش اقلیمی، به دلیل قابلیت جذب تعداد زیادی از شهروندان و ایجاد فشار بر دولت ها و سازمان های بین المللی، به عنوان ابزار قدرتمندی در جنبش اقلیمی محسوب می شوند. راهپیمایی عمومی به معنای تظاهرات عمومی و گسترده در خیابان ها و میدان ها است که با هدف جذب توجه و ایجاد فشار بر دولت ها و سازمان های بین المللی برای اقدامات قوی تر در مقابله با تغییرات اقلیمی برگزار می شود (Falzon et al., 2018).

در تحلیل نهایی، مورد مطرح شده حرکت نیرومندی محسوب می شود که از ترکیبی پیوند یافته از گروه های مختلف مردم شکل گرفته و هویت یافته است. این جنبش و اقدامات آن، کار اپوزیسیون متعارف یا رهبران برجسته و کاریزماتیک نیست. همچنین، جنبش اقلیم مردم با تأکید بر قدرت مردم توانسته است به دستیابی به تحولات مهم در مسائل محیط زیست و مبارزه با تغییرات اقلیمی کمک کند و در بسیاری از رویدادهای مهم جهانی نیز نقش بسیار مهمی داشته باشد. جنبش اقلیم به دلیل ساختار غیرمرکزی و قابلیت حرکت دادن گروه های مختلف با دیدگاه ها و منافع مختلف، فرضیه های سنتی در مورد جنبش های اجتماعی را به

چالش می‌کشد و نوعی از باهم‌بودگی را بدون سرکوب تمایزها و تفاوت‌ها به نمایش می‌گذارد. همچنین نوع کنشگری آن با توجه به شرایط مکانی، زمانی، فرهنگی و غیره؛ همان کنشگری ناآرامی است که چون گوهر شکل یافته از تغییر (شدن، تفاوت و تکرار) را دارد و همان سوژه «تغییر» محسوب می‌شود که از رهگذر تغییر خود و جهان، بازنمایی را تأسیس و به محض شکل دادن به یک تغییر، دوباره در شکل دیگر سوژه تغییر ظاهر می‌شود.

۲-۱-۲. بین‌الملل در راه؛ صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل

با توجه به مطالب ارائه شده، در ادامه تلاش می‌کنیم تا برخی از ویژگی‌ها و مختصات اصلی مقاومت در روابط بین‌الملل را در ساحت «بین‌الملل در راه» با توجه به چارچوب نظری و مطالعه موردی پژوهش، در حد امکان، مفصل‌بندی و ساماندهی کنیم.

بین‌الملل در راه از جنس باهم‌بودگی و کمونیتاس^۱ (اشتراک بدون مشترک بودن) است؛

سامان جمعی که به «یک‌شکل شدن» یا «همگون شدن» منجر نمی‌شود، بلکه به معنای عمل مشترک است بر اساس خصوصیات متفاوت گروه‌ها و افراد. بین‌الملل در راه «پیوند خویشاوندی، رنج و امید» است. از این‌رو، امکان نوعی در اشتراک بودن بدون مشترک بودن میان کنشگران گوناگون مقاومت در روابط بین‌الملل فراهم می‌شود. درواقع شبیه‌ها، کنشگران مقاومت هستند. اشباح بین‌الملل در راه نمی‌گذارند، فراموش کنیم هر وحدت مفروض پنداشته شده‌ای، کثرتی را نیز با خود دارد. اساساً هر چیزی که در فرایند تعریف متصلب یک امر کنار گذاشته شود، شبیه‌گونه در قامتی دیگر بازمی‌گردد.

1. Communitas

بین‌الملل در راه به چندگانگی معنا در روابط بین‌الملل می‌افزاید؛

مصادق این چندمعنایی عبارت «زمانه ناساز است»^۱ (شکسپیر ۱۳۹۲: ۳۸) است که در *یاد* روی آن تأکید می‌کند و به نظر می‌رسد، می‌توان آن را هم به «زمان ازهم گسسته» و هم در «نقد وضع موجود» برگرداند.

• در شکل اول، این عبارت تداعی‌کننده نگرشی بنیامینی است که در مقابل «زمان به مثابه یک پیوستار» شامل گذشته، حال و آینده به «لحظات از هم گسستگی» یا وقفه‌های این پیوستار خطی اشاره می‌کند؛ وقفه‌هایی که نه جزئی از روند خطی زمان بلکه لحظه‌های از جا کنده‌ای قلمداد می‌شوند که محل ظهور «رخداد» یا «آمدن آینده‌ای متفاوت‌اند» (رجوع کنید به بنیامین، ۱۳۷۵)؛ البته فقط به مثابه یک «وعده» و «فرصت» که همواره در حال بازآمدن باقی خواهد ماند، چراکه هر تجسمی از آینده، نوعی بستر و پایان گشودگی به روی امکان‌های دیگر محسوب می‌شود.

• در شکل دوم، می‌توان آن را استعاره‌ای حول دعوت به پذیرش مسئولیت میراث گذشتگان از سوی بازماندگان (رجوع کنید به بنیامین، ۱۳۷۵) دانست. به عبارت دیگر، دعوت به تلاش برای اصلاح امور در زمانه «ناساز» با اتکا به افشاگری‌های شبیح مقاومت از وضع موجود.

بین‌الملل در راه یعنی مسئولیت در قبال اشباح؛

• بین‌الملل در راه در روابط بین‌الملل؛ از یک منظر، به سان تعبیر *در یاد* است که در بعضی آثارش برای ناممکن به کار می‌برد؛ یعنی «عدالت» و «امر نامشروط». به بیانی بسیار مختصر، عدالت و یا امر نامشروط، چیزی است که هیچ‌وقت در یک قاب و قالب نمی‌گنجد و با یک وضع حاضر نمی‌شود. آن، چیزی است که کارکردش به تعبیر *در یاد* به «خانه کردن اشباح» می‌ماند، تاریخی است و گوش به فرمان موعدی مقرر بنا به نظم قراردادی تقویم رایج نیست، بلکه **نابهنگام** است (رجوع کنید به مارتل، ۱۳۹۹: ۱۰۵)

1. the time is out of joint

• با این تعبیر، بین‌الملل در راه مسئولیتی در قبال اشباح آنانی است که هنوز به دنیا نیامده‌اند یا پیش‌ازاین مرده‌اند و ورای لحظه حاضر و درون آنچه لحظه حاضر را از هم می‌گسلد، جای می‌گیرد. نمی‌شود برای لحظه‌ای، زمان را متوقف کنیم و بگوییم؛ بسیار خب، این هم مقاومت مجسم و موردنظر ما در روابط بین‌الملل با ویژگی‌های استعلایی خاص. این نوع کنشگری به مثابه کنشی شبیح گونه، مدام در حال تکوین و تغییر است.

بین‌الملل در راه یعنی «ما» آینده موعود نسل‌های گذشته‌ایم؛

بین‌الملل در راه به این معنا نیست که در فردا، تحقق خواهد یافت. بلکه به این معناست که هم‌اکنون در حال اتفاق افتادن است. به تعبیر بنیامین، امروز از آن جهت مسئله است که فردای دیروز است. بنیامین در تزه‌های دوم تا ششم از تزه‌های فلسفه تاریخش، مفهومی از زمان به دست می‌دهد که بر اساس آن «ما» آینده موعود نسل‌های گذشته‌ایم (رجوع کنید به بنیامین، ۱۳۷۵ و اشتاین، ۱۳۸۲: ۸۷-۸۶ و ۲۵-۲۱). بنابراین، بین‌الملل در راه یعنی کنشگر موعود نسل‌های گذشته. این رویکرد، مقاومت در روابط بین‌الملل را کنشی اکتونی و این‌جایی در نظر می‌گیرد که بناست، در اکتونیتی که آینده نوید داده‌شده گذشته است، ظهور کند و رهایی‌بخش باشد.

زیستن با اشباح؛

بین‌الملل در راه، اشاره به ظرفیت‌هایی در عرصه مقاومت دارد که امکان دارد، پنهان باشند و همچون یک شبیح در دنیای ما حضور داشته باشد و به دنبال فرصتی برای ظهور باشد. یک شبیح، همواره امری از گور برخاسته است و کسی نمی‌تواند آمدن و رفتش را کنترل کند (See: Derrida 1994: 11). ظهوری که لزوم اندیشیدن درباره دغدغه‌های آن‌ها و آموختن نحوه زیستن با اشباح را برجسته می‌کند. «آموختن چگونه زیستن با اشباح» یعنی توجه به چیزهایی که نه تماماً حضور دارند و نه تماماً غایب‌اند بلکه اموری هستند ممکن که شبیح‌وار در رفت‌وآمدند و نابهنگام حاضر می‌شوند، مانند مصادیقی که اشاره شد.

در راه بودگی؛

بین‌الملل در راه از راهی دور و زمانی در آینده نمی‌آید، بلکه از جایی نزدیک - جایی در تاریخ اکنون - می‌آید و ساخته می‌شود. بنابراین، می‌توان از آن در راه‌بودگی و آینده‌ای سخن گفت که همچون رسالتی است که کنشگران امروز بر دوش می‌کشند و باید مسئولیت تحقق آن را پذیرفت. این نوع کنشگری، امری از پیش متعین و دارای حدود مشخصی نیست، بلکه امری است که همواره در حال ساخته‌شدن است و مدام در حال تکوین و تغییر است.

بین‌الملل در راه هستی‌شناسی متکثری است که خیزش‌های قرن بیست‌ویکم به اشکال مختلف، تجلی‌بخش آن هستند؛

این خیزش‌ها بر وجود قلب تپنده‌ای از هستی‌شناسی متکثر مهر تأیید می‌زنند. تکثر سوژکتیویته‌ها، الگوهای متنوعی از زمانمندی و تنوع گسترده‌ای از شیوه‌های مبارزه که از سنت‌های مختلف سر بر می‌آورد و بیانگر اهداف متفاوتی است، با هم فوجی نیرومند را شکل می‌دهد که دلایلی همیارانه آن‌ها را در کنار هم نگه می‌دارد. در آن تفاوت‌ها می‌توانند با هم تعامل داشته باشند (بنگرید به هارت و نگری، ۱۴۰۱: ۱۴۳ و ۴۰۶-۴۰۷).

واگذاری استراتژی به کنشگران مقاومت و تحدید رهبری به عرصه تاکتیک‌ها؛
بازشناسی ظرفیت‌های اجتماعی در حال تغییر کنونی، این امکان را می‌دهد تا قطب‌های پویایی سنتی را معکوس کرده و خود این جابه‌جایی می‌تواند اثراتی فوق‌العاده در پی داشته باشد. لذا، یکی از محورهای اساسی، وارونه‌سازی نقش‌هاست؛ واگذاری استراتژی به کنشگران مقاومت و تاکتیک‌ها به رهبری است. امروزه این امکان به وجود آمده است که خود کنشگران بین‌الملل در راه، ظرفیت‌های استراتژیک سیاسی پایدار و خودآیین را بسط و توسعه دهند (رجوع کنید به هارت و نگری، ۱۴۰۱: ۷۶). در حالی که حرکت‌های اجتماعی دموکراتیک مانند جنبش اقلیم مردم خط سیر بلندمدت را طرح‌ریزی می‌کنند، رهبری‌ها در آن به عمل کوتاه‌مدت محدود شده و به موقعیت‌های مشخص منحصر گردیده است.

دیجیتالیزه شدن و اهمیت یافتن هر چه بیشتر فناوری‌های نوین اینترنت پایه به عنوان ابزاری راهبردی برای حیات و بقا بین‌الملل در راه؛

تحولات عصر وب، صرفاً یک مفهوم فناورانه نبوده و نیست. تعاملات اجتماعی و انتقال قدرت که نسل وب ۱۲ و بعد از آن سبب شده است، واقعی هستند. هر جا که دسترسی به فناوری‌های نوین و سواد کافی برای استفاده از آن شکل بگیرد، می‌توان انتظار داشت که تحولات اجتماعی و سیاسی نیز حول این فناوری‌ها شکل می‌گیرند و بسط می‌یابند و از امکانات وسیعی که برای ساماندهی و ترویج عقاید و اندیشه‌ها در این شبکه‌ها وجود دارد استفاده می‌کنند (موسوی شفائی و خداخواه آذر، ۱۳۹۸). به تعبیر بهتر، این فناوری‌های نوین جز جدایی‌ناپذیر و اجتناب‌ناپذیر مواجهه قدرت و مقاومت در جهان معاصر خواهند بود.

نتیجه

این پژوهش با دغدغه بررسی مقاومت در روابط بین‌الملل نگاشته شده و با توجه به رهیافت *ژاک دریدا* به بررسی و تحلیل مقاومت در روابط بین‌الملل پرداخته است. در این بستر، باید توجه داشت که پرسش‌های برآمده از آن نیز، درون‌ماندگارند و پیرامون مسئله شدن و کارکرد شکل می‌گیرند لذا از ما طلب پاسخ‌های استعلایی^۳ نمی‌کنند. پاسخ‌های آن‌ها را نمی‌توان جدا از شرایط زمینه پرورده آن‌ها و در فاصله از فرایند اثرگذاری‌ها و اثرپذیری‌ها داد. به عبارت بهتر، نمی‌توان برای لحظه‌ای، زمان را متوقف کنیم و بگوییم؛ این هم مقاومت مجسم و موردنظر ما در روابط بین‌الملل با ویژگی‌های استعلایی مشخص. بنابراین در این پژوهش، مقاومت در روابط بین‌الملل با عنوان «بین‌الملل در راه» در دو بخش صورت‌بندی شد؛ ۱. صورت‌بندی اولیه‌ای از آن در بخش چارچوب نظری ارائه شد. ۲. سپس در بخش صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل تلاش شد تا برخی از ویژگی‌ها و مختصات

1. Web 2.0
2. Immanence
3. Transcendence

اصلی مقاومت در روابط بین‌الملل را در ساحت «بین‌الملل در راه» با توجه به چارچوب نظری و مطالعه موردی پژوهش، در حد امکان، مفصل‌بندی و ساماندهی کنیم.

کنشگری «بین‌الملل در راه» به مثابه کنشی شیخ‌گونه، مدام در حال تکوین و تغییر است. از این رو، سامان جمعی است که به «یک‌شکل شدن» یا «همگون شدن» منجر نمی‌شود، بلکه به معنای عمل مشترک است بر اساس خصوصیات متفاوت گروه‌ها و افراد. بین‌الملل در راه «پیوند خویشاوندی، رنج و امید» است. اشباح بین‌الملل در راه نمی‌گذارند، فراموش کنیم هر وحدت مفروض پنداشته شده‌ای، کثرتی را نیز با خود دارد. اساساً هر چیزی که در فرایند تعریف متصلب یک امر کنار گذاشته شود، شیخ‌گونه در قامتی دیگر بازمی‌گردد. از این رو، «بین‌الملل در راه»، مرکز منسجم و حاشیه منظمی ندارند. آن مجموعه‌ای از مبارزات و سازمان‌های متعدد، متنوع و ناهماهنگ است که نقاط اتصال را محوریت قرار می‌دهد با اهدافی مشترک. آن‌ها از جنس کمونیتاس (اشتراک بدون مشترک بودن) هستند. به تعبیر دریدایی، بین‌الملل در راه باید برای کنشگری نامشخص و ناشناس جای خالی باقی بگذارد، جای خالی باقی گذاشتن برای نوعی عدم تعین و ناشناس بودن که دلالت دارد بر مهمان‌نوازی برای آنچه در آینده خواهد آمد. این نوع از صورت‌بندی نظری-مفهومی نمی‌خواهد برای مقاومت و کنشگران آن، شکل و غایتی استعلایی تعریف کند. این نوع از صورت‌بندی به بیان آگامبن (۱۹۹۳)، سر آن دارد تا آستانه‌ای در تفکر بگشاید و گشوده‌اش نگاه دارد تا از این رهگذر، فضایی ایجاد گردد که در آن افق سیاسی نامتعین، حادث و بالقوه باشد.

در بخشی از پژوهش به عنوان مطالعه موردی، «جنبش اقلیم مردم» بررسی شد. جنبش اقلیم مردم، یک حرکت اقلیمی جهانی بود که در سال ۲۰۱۴ در بیش از ۴۰۰ شهر جهان برگزار شد و تا به امروز امتداد یافته است. البته باید اشاره کرد که این خیزش، بازنمایی و تجسم نهایی مقاومت در قالب «بین‌الملل در راه» نیست، بلکه نمونه‌ای است که اگر بخواهیم ببینیم که بین‌الملل در راه در جهان واقع به چه شکلی می‌تواند باشد، این جنبش، بخشی از شکل‌یابی و صورت‌بندی آن را نشان می‌دهد.

در راستای موضوع و چارچوب نظری پژوهش، جنبش اقلیم مردم را می‌توان از یک سو، استعاره‌ای حول دعوت به پذیرش مسئولیت میراث گذشتگان از سوی بازماندگان و تلاش

برای اصلاح امور با اتکا به افشاگری‌های شبح مقاومت دانست. چنانچه «مردم»، به‌عنوان کانون اصلی جنبش اقلیم، در اعتراضات و راهپیمایی‌های عمومی و جهانی، در افشاگری‌ها، هماهنگی بین نهادهای مختلف و تحت فشار قرار دادن دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی برای همکاری، نقش بسیار مهمی در جنبش دارند. به‌عنوان مثال، جنبش اقلیم، نقش کلیدی در کنفرانس اقلیم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۴ ایفا کرد که در نهایت به توافق پاریس درباره تغییرات اقلیمی منجر شد. از سوی دیگر، جنبش اقلیم مردم در قامت کنشگر موعود نسل‌های گذشته سر برآورده است. این جنبش، مقاومت از جنس کنونی و این جایی است که منتظر ظهور مسیحای موعود نیست. همچنین از هیچ فرصتی برای کنشگری دریغ نمی‌کند از تجمع‌های بزرگ گرفته تا حرکت‌های نامتعارف و بعضاً نابهنجار چون رنگ‌پاشیدن به تابلوهای ارزشمند و ساختمان‌ها و مواردی از این دست. این موارد، اشاره به ظرفیت‌های آن در عرصه مقاومت دارد که امکان دارد، پنهان باشند و همچون یک شبح در دنیای ما حضور داشته باشد و به دنبال فرصتی برای ظهور با توجه به اقتضائات زمانی و مکانی باشد. همچنین، جنبش اقلیم به استراتژی «خلافت» در مقاومت رجوع کرده و با تحدید رهبری به عرصه تاکتیک‌ها عمل می‌کند. جنبش، خط سیر بلندمدتی را یعنی مبارزه با تغییرات اقلیمی طرح‌ریزی کرده، اما رهبری‌ها را به عمل کوتاه‌مدت محدود می‌کند. همچنین از نقش فناوری‌های اینترنت پایه هم نمی‌توان غافل بود چراکه استفاده از ارتباطات دیجیتالی، یکی از استراتژی‌های کلیدی جنبش اقلیم و بین‌الملل در راه است.

در نهایت، کنشگران «بین‌الملل در راه» داعیه تسخیر میدان نیرو و قدرت و فرمانروایی بر آینده و گفتمان غالب شدن در روابط بین‌الملل را ندارند. بلکه آن‌ها خواستار به رسمیت شناخته شدن دغدغه‌ها و نگرانی‌هایشان هستند. آن‌ها به دنبال جایگاهی بر سر میز بزرگ مذاکره هستند که دارد به شکلی روزافزون زندگی اجتماعی آن‌ها را در سطح جهانی سامان می‌دهد. همچنین باید توجه داشت که در شرایط فعلی، علاوه بر برجسته شدن جریان‌های مقاومت دمکراتیک در روابط بین‌الملل، شاهد برجسته شدن مقاومت‌های غیردموکراتیک و

رادیکال نیز خواهیم بود؛ نوعی شورش علیه جهان انضباط‌ها و انکار آن، نمونه افراطی آن گروه‌های تروریستی هستند که همانند اشباحی چون مرده‌های زنده یا زامبی‌اند.

منابع

فارسی

اشتاین، روبرت. (۱۳۸۲). *والتر بنیامین*. (مجید مددی، مترجم) تهران: اختران.
بنیامین، والتر (۱۳۷۵). *تنهایی درباره فلسفه تاریخ*. (مراد فرهادپور، مترجم). ارغنون. شماره ۱۱ و ۱۲.

تاجیک، محمدرضا (۱۳۹۸). *زیست جنبش: این جنبش یک جنبش نیست*. تهران: نگاه معاصر.

تقوی، محمدعلی (۱۳۹۶). *ریشه‌های بهار عربی و دومینوی فروپاشی رژیم‌های عرب* (تعیین‌کنندگی عوامل کوتاه‌مدت و نقش مدیریت سیاسی). دولت پژوهی. ۳(۱۱)، ۱-۲۶.

تورن، آلن (۱۴۰۰). *بازگشت کنشگر: نظریه اجتماعی در جامعه پسا صنعتی*. (سلمان صادقی‌زاده، مترجم). تهران: ثالث.

دولاکامپانی، کریستیان (۱۳۸۲). *فلسفه سیاست در جهان معاصر*. (بزرگ نادرزاده، مترجم). تهران: هرمس

شکسپیر، ویلیام (۱۳۹۲). *هملت*. (م.ا.به آذین، مترجم). تهران: دات.
کاستلز، مانوئل (۱۳۹۳). *شبکه‌های خشم و امید؛ جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت*، (مجتبی قلی‌پور، مترجم). تهران: مرکز.

مارتل، جیمز آر. (۱۳۹۹). *خشونت الهی: والتر بنیامین و فرجام‌شناسی حاکمیت*. (طلایی زاده، مترجم). تهران: شب‌خیز.

موسوی شفقانی، مسعود و خداخواه آذر، سمیه (۱۳۹۸). *رسانه‌های اجتماعی مبتنی بر وب دو* و کارگزاری در روابط بین‌الملل. *پژوهش‌های روابط بین‌الملل*. ۹(۲)، ۶۸-۲۹.

- نگری، آنتونیو و هارت، مایکل (۱۳۸۷). *انبوه خلق: جنگ و دموکراسی در عصر امپراتوری*. (رضا نجف زاده، مترجم). چاپ دوم. تهران: نی.
- نگری، آنتونیو و هارت، مایکل. (۱۳۹۱). *امپراتوری (تبارشناسی جهانی شدن)*. (رضا نجف زاده، مترجم). تهران: قصیده سرا.
- هارت، مایکل و نگری، آنتونیو (۱۴۰۱). *اسمبلی*. (فؤاد حبیبی، مترجم). تهران: نگاه.

References

- Agamben, G. (1993) *The coming community*. Translated by Michael Hardt. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Apple. (2021). *Environmental Progress Report*. from: https://www.apple.com/environment/pdf/Apple_Environmental_Progress_Report_2021.pdf (Retrieved: August 2023).
- Badiou, A. (2012). *The rebirth of history: Times of riots and uprisings*. Verso Books.
- Baldwin, D. A. (2014). *Neoliberalism, neorealism, and world politics*. In *The Realism Reader* (pp. 313-319). Routledge.
- Bayat, A. (2010). *Life as politics: How ordinary people change the Middle East*. Stanford University Press.
- Bayat, A. (2017). *Revolution without revolutionaries: Making sense of the Arab Spring*. Stanford University Press.
- Bayat, A. (2021). *Revolutionary life: The everyday of the Arab Spring*. Harvard University Press.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2020). *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. 8nd edition. Oxford university press.
- Bulkeley, H. & Betsill, M. M. (2005). Rethinking sustainable cities: Multilevel governance and the 'urban' politics of climate change. *Environmental Politics*, 14(1), 42-63.
- Bulkeley, H. & Betsill, M. M. (2013). Revisiting the urban politics of climate change. *Environmental Politics*, 22(1), 136-154.
- Bullard, R. D. (2014). Environmental justice in the 21st century: Race still matters. *Phylon: The Clark Atlanta University Review of Race and Culture*, 51(1), 23-26.
- Cassegård, C. (2022). *The future of environmental movements*. In M. Grasso & M. Giugni (Eds.), *The Routledge Handbook of Environmental Movements* (pp. 577-589). Routledge.

- Certo, M., Leigh, J., & Rogstad, A. (2019). Revolution and Resistance in World Politics. *Millennium*, 47(3), 323-325.
- Congress.gov, (2019). *Recognizing the duty of the Federal Government to create a Green New Deal*. From: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/109/text>
- CSDi (2023). *Climate Change Action Plans for Solutions to Global Warming*. From: https://training.csd-i.org/climate-change-action-plan-global-warming-climate-challenges/?gclid=CjwKCAjwsvujBhAXEiwA_UXnAKo0gJpTvzHzVGmfsZ66a9t1h_8BsnhN9mPeVXg5Fh5JtRSvl-VcqBoCQT4QAvD_BwE (Retrieved: August 2023).
- Dean, J. (2019). Communicative capitalism and revolutionary form. *Millennium*, 47(3), 326-340.
- Della, D. & Parks, L. (2014). *Framing processes in the climate movement: From climate change to climate justice*. Routledge handbook of the climate change movement, 19-30.
- de Moor, J. & Wahlström, M. (2022). *Environmental movements and their political context*. In Maria Grasso and Marco Giugni (Eds). In Routledge Handbook of Environmental Sociology (pp. 263-277). Routledge.
- Derrida, J., & Stiegler, B. (2002). *Echographies of Television*, trans. Jennifer Bajorek. Cambridge: Polity Press.
- Derrida, Jacques (1994), *Specters of Marx: The State of the Debt, The Work of Mourning & the New International*, translated by Peggy Kamuf, New York: Routledge.
- Dunlap, R. E., & Brulle, R. J. (Eds). (2015). *Climate change and society: Sociological perspectives*. Oxford University Press.
- Eschle, C., & Maignashca, B. (2007). Rethinking globalised resistance: feminist activism and critical theorising in international relations. *The British Journal of Politics and International Relations*, 9(2), 284-301.
- Falzon, D. et al. (2018). To change everything, it takes everyone: recursivity in the People's Climate March. *Interface: A journal for and about social movements*, 10(1-2), 92-116.
- Schlosberg, David (2013). Theorising environmental justice: The expanding sphere of a discourse. *Environmental Politics*, 22(1), 37-55.
- Fierro, A. (2019). Revolutionary Politics of Social Rights? An Ethnographic Account of the Homeless Workers' Movement in São Paulo. *Millennium*, 47(3), 398-416.

- Forno, F & Wahlen, S (2022). *Environmental activism and everyday life*. In Maria Grasso and Marco Giugni (Eds.), *The Routledge Handbook of Environmental Movements* (pp. 434-450). Routledge.
- Giddens, A. (2009). *The politics of climate change*. John Wiley & Sons.
- Grasso, M. & Giugni, M. (Eds.). (2022). *Environmental movements worldwide*. In *The Routledge Handbook of Environmental Movements* (pp. 1-16). Routledge.
- Han, H. & Barnett-Loro, C. (2018). *To support a stronger climate movement, focus research on building collective power*. *Frontiers in Communication*, 55.
- IPCC. (2014). *Climate change 2014: Synthesis report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. <https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>
- IPCC. (2020). *Key messages from the IPCC Special report on the ocean and cryosphere in a changing climate*. From: <https://unfccc.int/documents/267028> (Retrieved: August 2023).
- Jacobson, M. Z et al. (2018). Matching demand with supply at low cost in 139 countries among 20 world regions with 100% intermittent wind, water, and sunlight (WWS) for all purposes. *Renewable Energy*, 123, 236-248.
- Johnson, E. W. & Agnone, J. (2022). *Policy and legislative outcomes of environmental movements*. In Maria Grasso and Marco Giugni (Eds.), *The Routledge Handbook of Environmental Movements* (pp. 453-471). Routledge.
- Kakenmaster, William (2019). *Articulating Resistance: Agonism, Radical Democracy and Climate Change Activism*. *Millennium: Journal of International Studies*, 1-25.
- Klein, N. (2015). *This changes everything: Capitalism vs. the climate*. Simon and Schuster.
- Lamy S. L. (2001). *Contemporary Mainstream Approaches: Neo-realism and Neo-liberalism*, in J. Bayliss and S. Smith (Eds.), *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press, pp. 182-199.
- Lewis, T. (1996). The politics of “hauntology” in Derrida's *Specters of Marx*. *Rethinking Marxism*, 9(3), 19-39.
- Millennium* (2019). Volume 47 Issue 3, June.

- Moghadam, V. M. (2019). What is revolution in the 21st century? Towards a socialist-feminist world revolution. *Millennium*, 47(3), 470-482.
- Paliewicz, N. S. (2019). Making sense of the people's climate march: Towards an aesthetic approach to the rhetoric of social protest. *Western Journal of Communication*, 83(1), 94-112.
- REN21. (2019). *Renewables 2019: Global status report*. REN21 Secretariat. From: https://www.ren21.net/wp-content/uploads/2019/05/gsr_2019_full_report_en.pdf (Retrieved: August 2023).
- Rockefeller Brothers Fund. (2014). *Divestment from fossil fuels*. From: <https://www.rbf.org/about/our-history/timeline/fossil-fuel-divestment> (Retrieved: August 2023).
- Rogelj, J. den Elzen, M. Höhne, N. Fransen, T. Fekete, H. Winkler, H. ... & Schaeffer R. (2018). *Paris Agreement climate proposals need a boost to keep warming well below 2°C*. *Nature*, 534(7609), 631-639.
- Sachs, J. D. (2015). *The age of sustainable development*. Columbia University Press.
- Stern, N. (2014). *Why are we waiting? The logic, urgency, and promise of tackling climate change*. MIT Press.
- Stiglitz, Joseph (2019). *The climate crisis is our third world war*. From: <https://znetwork.org/znetarticle/the-climate-crisis-is-our-third-world-war/> (Retrieved: August 2023).
- The Guardian (2019). *Across the globe, millions join biggest climate protest ever*. From: <https://www.theguardian.com/environment/2019/sep/21/across-the-globe-millions-join-biggest-climate-protest-ever> (Retrieved: August 2023).
- The Guardian. A (2014). *Fossil fuel divestment: A brief history*. *The Guardian*, 12. From: <https://www.theguardian.com/environment/2014/oct/08/fossil-fuel-divestment-a-brief-history>
- Thorson, K, et al. (2016). Climate and sustainability| seeking visibility in a big tent: Digital communication and the people's climate march. *International Journal of Communication*, 10, 23.
- UNFCCC. (2015). *Adoption of the Paris Agreement*. *United Nations Framework Convention on Climate Change*. From: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf> (Retrieved: August 2023).

- Von Storch, L. et al (2021). New climate change activism: before and after the Covid-19 pandemic. *Social Anthropology*, 29(1), 205.
- Waeber, O. (1996). *The Rise and Fall of the Inter-paradigm Debate*, In S. Smith, et al. eds. *International Theory: positivism and beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 149-185.
- Wallace-Wells, D. (2019). *The uninhabitable earth*. In *The Best American Magazine Writing 2018* (pp. 271-294). Columbia University Press.

Translated References into English

- Benjamin, W. (1996). *Theses on the Philosophy of History*. (M. Farhadpour, Trans.). Arghanoon, 11-12. [In Persian]
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. John Wiley & Sons. (M. Gholipour, Trans.). Tehran: Markaz. [In Persian]
- Delacampagne, C. (2003). *Political Philosophy in Contemporary World*. (B. Naderzadeh, Trans.). Tehran: Hermes. [In Persian]
- Hardt, M., & Negri, A. (2012). *Empire*. (R. Najafzadeh, Trans.). Tehran: Ghesseh Sara. [In Persian]
- Hardt, M., & Negri, A. (2022). *Assembly*. (F. Habibi, Trans.). Tehran: Negah. [In Persian]
- Martel, J. (2020). *Divine violence: Walter Benjamin and the eschatology of sovereignty*. (Talaieizadeh, Trans.). Tehran: Shabkhoz. [In Persian]
- Mousavi Shafaei, S. M., & Khodakhah Azar, S. (2019). Web-based social media and brokerage in international relations. *International Relations Research*, 9(2), 29-68. [In Persian]
- Negri, A. & Hardt, M. (2008). *Multitude: war and democracy in the age of empire*. (R. Najafzadeh, Trans.). 2nd edition. Tehran: Ney. [In Persian]
- Shakespeare, W. (2013). *Hamlet*. (M. A. Behazin, Trans.). Tehran: Dot. [In Persian]
- Stein, R. (2003). *Walter Benjamin*. (M. Maddahi, Trans.). Tehran: Akhtaran. [In Persian]
- Taghavi, S. M. A. (2017). The Roots of the Arab Spring and the Domino Effect of Collapsing Arab Regimes; the Determining Role of Short-Run Factors and Political Management. *State Studies*, 3(11), 1-26. [In Persian]

Tajik, M. R. (2019). Bio-movement: This movement is not a movement. Tehran: Negahe Moaser. [In Persian]
Touraine, A. (2021). Return of the Actor: Social Theory in Postindustrial Society. (S. Sadeghizadeh, Trans.). Tehran: Salis. [In Persian]

استناد به این مقاله: خداخواه آذر، سمیه؛ موسوی شفائی، سید مسعود. (۱۴۰۳). بین‌الملل در راه؛ صورت‌بندی نوین از مقاومت در روابط بین‌الملل (مطالعه موردی جنبش اقلیم مردم). پژوهشنامه روابط جهانی، ۱(۲)، ۸۱-۱۲۰.
doi: 10.22054/jrgr.2023.66008.1024

The Quarterly of Research on Global Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

